

I fågelbergets larm

V-reportage från Norra Ishavet
av Sven Gillsäter/Tio

I två månader vistades den svenske fotografen Sven Gillsäter tillsammans med några kollegor ombord i en liten båt som de anskaffat för att göra en dramatisk reportageresa i Ishavet. De startade i Tromsø och satte kurs på Björnön, den dimhöjda klippan som ödslig höjer sig ur havet just där Golfströmmen stöter ihop med den kalla strömmen från Barents hav. — Sven Gillsäter's första rapport till V från ishavsäventyret gäller Fuglefjell på Björnön.

Med vår båt m/s Stött har vi krupit in i lä under ett av Björnönns lodrätt stupande fjällmassiv och ankrat upp. Över stäven ser vi Kap Kolthoffs söndervittrade giftgröna terrasser, och akteröver reser sig den höga dolomitklippan Stappen, som havet urholkat till en grenstående jätte, 186 meter hög. Fågellockar singlar genom valvet, och kokade det inte av undervattensgrunden mellan jätstens stenben så hade vi nog prövat på försöket att ta oss in under valvet.

Här är det lä för Ishavets vind men inte för dess dyning. Stött rycker och sliter i ankar-kättingen medan vi firar ner lillbåten och gör oss i ordning för att gå i land. Ty vårt ärendet här är att försöka ta oss upp på Fuglefjell och besöka de till synes miljonhövdade kolonierna av alkor eller sillgrisslor som kompakt klänger sig fast intill bergväggen som svärmande bin på ett fluster. Luften omkring oss, den dimfuktiga, förmörkas då och då av svirrande flockar på in- eller utflygning — men vi har inte tid att titta på dem nu då skepparen försiktigt rör oss in mot den dyningspolade klippsom vi utsett till vår landningsplats. Den ende av oss med någon erfarenhet från klättring i sådana här berg, Johan Sörensen, var den förste som skulle hoppa i land och säkra ett brofäste för oss två fotografer och vår utrustning: det måste ske i snabba, flämtande etapper då dyningsvägen var som lägst och lämnade vår klippa i ro för några ögonblick. När dyningen åter hävde sig upp gällde det att vara en bra bit upp på det hala bergstuperet för att inte spolas bort — med havsdånet och fågellarmet och de snabba instruktionerna ringande i öronen snubblade vi från lillbåtens aktertoft över till den hala klippphyllan och upp en bit i berget, undan den fräsande dyningen som hårt och ilsket slog efter oss med sina massiva fångstarmar.

Omkring oss larmade en obekvärlig kakofoni ur tusentals fågelstrupar. Från de närmaste bohyllorna sträcktes svartbruna, spolformade huvuden förvånat mot oss, men det fanns ingen rädsla i de uppmärksamt blickande ögonen. Ännu så

Ovan t.v.: långa fågeltäckta hyllor, vågrätt ordnade i avsats efter avsats—ett litet utsnitt ur Fuglefjells branter. — T.v.: ett litet gräl i det stora larmet. — T.h.: sillgrisslor spannar efter föda.

nge hade vi dock inte mycket tid till övers
r vår larmande omgivning, vi höll oss till re-
t som Johan säkrat runt en klippa femtio
eter ovanför våra huvuden. Och vi tog oss
t upp, genom ett stinkande obehagligt regn
v spillning från irriterade fåglar, fingertop-
arna sökte grepp i den vittrade, osäkra klip-
an, de sockklädda stövlarna slirade till ibland
guanon — men slutligen stod vi uppe på en
ten plan avsats och kunde överblicka det lar-
rande fågelberget. Långt där nere havet, på
idorna och ovanför oss slippriga klipphyllor,
om omkring oss vassa näbbar som ilsket högg
fter stövlskaften.

Luften fylldes av flyende fåglar och fåglar
om till varje pris skulle landa. Det drog om
ironen från hundratals vingslag, framför ögo-
nen flimrade utspärrade, bromsande fågelföt-
ter. För varje försiktigt steg vi tog lyfte en
knippa alkor eller bara makade sig åt sidorna
— vid nästa steg fylldes fotspåren igen av fåg-
lar. Var jag än tittade var varje fläck av ber-
get täckt av fågelmassor. Det blev inte rym-
ligare om något hundratals flög sin väg. Genast
intogs tomrummet av hundra nya som kom
tillbaka från framgångsrikt fiske med bukarna
sprängfyllda, putande av mat. Och alla tyck-
tes veta exakt var de hörde hemma, var de
hade sitt ägg eller sin nykläckta unge.

När det förlamande massintrycket lag sig,
när inte den skorrande och grymtande kören
dövade rörelseförmågan längre, när jag tog det
överfyllda fågelberget som en naturlig sam-
hällsbildning för just alkor, började jag stu-
dera detaljerna. En »ringvia» stod tryggt och
bredbent och bevakade mig bara ett par dec-
imeter från min utsträckt hand. Då och då

nickade hon eller böjde graciaöst halsen nedåt
i en mjuk båge och knuffade varligt till ungen
fast denne inte alls tycktes vilja springa bort
och gömma sig i mängden. Eller kanske väckte
hon honom? »Ringvia» eller »brillevia» kal-
las hon därför att hon fått en dekorativt vit
liggande 9:a runt ögat i sin i övrigt brunsvarta
huvudklädnad. De allra flesta alkorna är an-
nars »lomviör», dvs. bara mörkt chokladbruna
över huvud och hals. Dressen i övrigt påminner
om pingvinens frackliknande dräkt: ryggen
svart, skjortbröset snö vitt. Men de som råkat
få sina boplatser under någon av kryckjornas
bobalar var smutsiga och ruggiga av illaluk-
tande spillning, som klibbar som lim.

Då och då råkade ett par alkhonor i luven
på varann om något. De vassa näbbarna
högg till höger och vänster, korsade varann
som värjklingsor. Men för det mesta var det
oblodiga gräl och gnabb. Och trots den enor-
ma trängseln tycktes det nog i stort sett råda
släktfred. När de emellanåt blev ett par mi-
nuters lugn på någon hylla stod alla stilla och
med ryggen mot havet. Det är därför det är
så svårt att från en båt få en föreställning om
mängden av individer i ett fågelfjäll. Det syns
inte så mycket av dem mot berget.

Från en vass klippspira ovanför min plats,
där inte ens en alka skulle kunna få sitt pä-
ronformade ägg att ligga kvar, hade en vit-
trut, eller som ishavsfolket kallar den, »borg-
mästaren», sin utkiksplats. Där stod han och
spanade och höll ett vaket öga på förändring-
arna i alksamhället. En sprattlande alkuunge
försvann snabbt ner i hans gap, han stal ett
ägg när det passade sig och uppträdde som en

överlägsen buse alltemellanåt. Han verkar allt-
för fin och klassmedveten för att upprätta fa-
miljebostad i de bråkiga alkornas närhet men
kan möjligen härbärgera sina två eller tre
ungar på plattan på Alkholmen nedanför oss,
där också stormfåglarna, »havhestarna» har
sin koloni. Jag trodde att dessa inte hade tid
att överhuvud taget häcka, att i lugn och ro
ligga på ett ägg. Dygn efter dygn skummar
de ju Ishavets vågkammar, seglar millimeter-
snält över dyningens dalar och toppar och
unnar sig sällan några minuters vila i stiltje-
fältet.

I flera dagar hade vi vandrat omkring i ler-
vällingen eller stenskravlet på denna döds-
ödliga ö, där djurlivet verkade vara så spar-
samt företrätt. Några hungriga rävar var de
enda av däggdjursfamiljen, fem övergivna fjä-
dermyggor representerade insektsvärlden (inte
ens de vinddrivna svalorna vid Fossåa brydde
sig om dem. De levde förmodligen på vatten-
djur, som de fann i vattenlinjen), och av fågel
av land- och strandkaraktär kvittrade några
flockar snösparvar och pilade några spridda
exemplar av kustsnäppa omkring bland stran-
dens tångruskor. Att nu djurlivet inte är rikare
skulle naturligtvis kunna skyllas på männi-
skan, som t.ex. utrotade valrossbeståndet vid
Björnön, men den karga arktiska naturen är
nog ändå den största orsaken till djurfattig-
domen: råkalla dimmor under största delen av
året, sex månaders djupsvart mörker, tjälen
går hundrameterdjupt under det allra översta
lösa ytskiktet. Växtligheten skapar heller inte
förutsättningar för högre utvecklat djurliv.

Hur kan då dessa miljoner arktiska sjöfåglar
leva och försörja sina ungar? Borde inte inte
havet vara lika fattigt som landytan? Kall-
strömmen från Ba'rents Hav är lika avkyld
året om. Drivisen trycker ofta runt Björnön.
Stormarna kommer mestadels svepande från
nordliga väderstreck. En så ogästvänlig natur
verkar inte att utgöra en gromån för liv, men
Ishavet är lika livrikt som något tropiskt hav:
växter och plankton i mängder utgör begärlig
föda för de enorma sill- och torskstimm som
håller till på eller passerar bankarna runt
Björnön. Och det är i synnerhet på sillyngel,
kril, som fåglarna livnär sig.

Från min utsiktspunkt uppe i Fuglefjell såg
jag hur alkflockarna på linje bedrev sitt fiske.
Som på given signal eller tecken försvann
den ena flocken efter den andra ned mot bott-
nen, stannade under vattnet minuter åt gången,
flöt opp som guppande flöten. Och när de inte
förmådde svälja mer kril, blev den sist fångade
hängande kvar i mungipan. Flera av de alkor
som i tung flykt kom inbromsande med ut-
spärrade landningsställ hade ännu sprattlande
fisk dinglande i den långspetsiga näbben.

Innan sikten tog slut, innan de drypfuktiga
dimbankarna över Fuglefjells krön välvde ned
över havet, klängde och kröp och hävde jag
mig upp till vittrutens spira för att få en över-
blick över hela fjällsidan. En magnifik syn
mötte mig: vågrätt ordnade sträckte sig långa
fågeltäckta hyllor i avsats efter avsats, silver-
glänsande klippor skilde våningarna åt, vac-
kert gröna alger frodades i de branta, snäva
ravinerna. Jag blev sittande gränsle över klipp-
ryggen med avgrunden rätt under fotsulorna
det var hisnande djupt ned till »Stött», som
makligt gungade i dyningen. Den röd-blå-vita
flaggan i aktern vajade slött för brisen som
sakta spolade runt vårt tillfälliga hem i Is-
havet.

Ringvia och hennes unge.

